

Helende om Reich

Det måtte en idéhistoriker til for å fortelle en nyansert historie om Wilhelm Reich. Resultatet er oppsiktsvekkende godt.

ANMELDT AV

Guri Vindegg

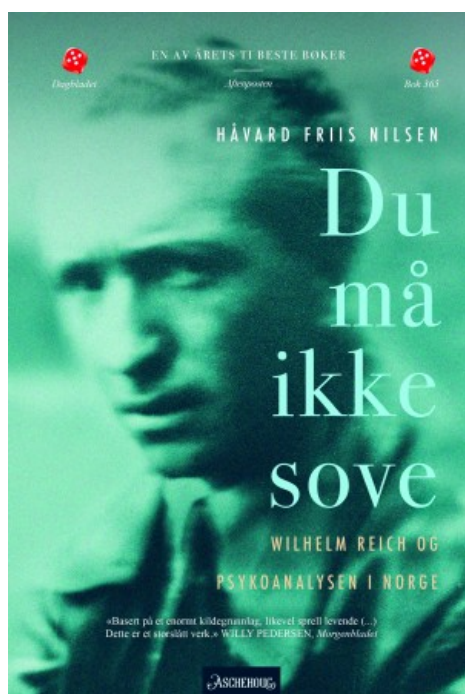
PUBLISERT 28. april 2023

EMNER

Wilhelm Reich

psykoanalyse

biografi

BOK *Du må ikke sove. Wilhelm Reich og psykoanalysen i Norge*
FORFATTER Håvard Friis Nilsen
ÅR 2022 **FORLAG** Aschehoug
SIDER 572

Hjertet mitt gjorde et hopp da en kollega fortalte at det skulle komme en ny biografi om Wilhelm Reich. Min første tanke var: «Hvilken Reich blir det denne gangen? Den gale eller den geniale?» Som karakteranalytiker er jeg vant til karikerte versjoner av ham, og gjennom årenes løp har jeg opparbeidet et lite repertoar av svar på spørsmål som «Var ikke han litt rar? Og var det ikke noe med å sitte i et skap?» Reichs ettermæle har vært preget av både devaluering og idealisering, også innad i fagmiljøet. Men for den som vil sette seg inn i hans tenkning, finnes det et rikt kildemateriale. Reich etterlot seg solide bidrag innen psykoanalytisk teori og praksis, og et senere forfatterskap som i en sjelden

grad forener et blikk på mennesket som natur og som samfunnsvesen. Håvard Friis Nilsen formulerer i introduksjonen til biografien *Du må ikke sove* at «Målet med denne boken er å fortelle en helhetlig historie om Wilhelm Reich (...)». Å holde fast ved et ideal om helhet er kanskje særlig nyttig i møte med det splittede, som så lenge har kjennetegnet fortellingene om Reich.

En tydelig stemme

Boken er fortellende i formen, med en tydelig stemme. Litt som når man leser Reich selv, eller Freud, så merkes det at forfatteren er til stede i teksten, det er noen hjemme. Og i likhet med bøker av Reich og Freud, har boken en *litterær* kvalitet ved seg; språket flyter lett og levende. Den er vanskelig å legge fra seg, og fortalt med stort driv. De første kapitlene handler da også om av en epoke i Reichs liv som er preget av ungdommelig mot, søken og energi. Beskrivelsene av psykoanalytikerne i Wien på 1920-tallet gir meg lyst til å reise tilbake i tid. For et miljø! For en tid! I årene etter første verdenskrig er psykoanalysen som teori og praksis godt etablert, og samtidig i en rivende utvikling. Her brynes tanker om klinisk praksis og om menneskets natur, i en by i kulturell blomstring.

«Beskrivelsene av psykoanalytikerne i Wien på 1920-tallet gir meg lyst til å reise tilbake i tid»

Friis Nilsen vier god plass til forholdet mellom Freud og Reich, og det er bevegende lesning; fra det første møtet mellom disse to sterke og åpne personlighetene, til en gjensidig stimulerende og gledesfull relasjon – frem til det blir svært vanskelig, og bruddet mellom dem. Litt konge og kronprins, litt lærer og elev, mye far og sønn – i hvert fall for Reich.

Når jeg leser de første kapitlene, slår det meg ofte at dette er *idéhistorikerens* blikk. Hvordan tenkning, fag og vitenskap utvikler seg, er i fokus. Det er et perspektiv som favner både bredt og dypt; forfatteren viser et skarpt blikk for menneskelige motiver og samspill i tillegg til politiske spenninger og strømninger innen kultur og vitenskap. Hans analyser oppleves svært meningsfulle og opplysende, også når man har et visst kjennskap til denne perioden og de involverte personene fra før. Gjennom velvalgte eksempler vever han mikro og makro sømløst sammen. Friis Nilsen løfter særlig frem det politiske; Reichs politiske oppvåkning beskrives grundig, likeledes IPAs (den internasjonale psykoanalytikerforeningen) valg om å tilpasse seg nazifiseringen på 30-tallet. Gjennom Friis Nilsens fremstilling får man forståelse for begge posisjoner; både for at Reich engasjerer seg i kommunistpartiet og kjemper imot nazismen, og for at Freud forsøker å holde sin forening apolitisk – i et forsøk på å beskytte psykoanalysen. Forfatteren analyserer situasjonen og motivene, uten at det problematiske med

tilpasningen underkjennes. Friis Nilsen viser her en usedvanlig evne til å forene distanse og innlevelse – litt som en god terapeut.

Reich i Norge

Reichs politiske engasjement gjør at det blir farlig for ham å bli værende i Tyskland, og etter invitasjon fra Harald Schjelderup kommer han til Oslo, hvor han oppholder seg i fem år. Nå er vi kommet til en viktig del av bokens prosjekt: historien om de første psykologene og psykoanalytikerne i Norge. Dette var også Friis Nilsens opprinnelige tema, men det viste seg å være umulig å fortelle den historien uten at Reich hadde en sentral rolle.

Forfatteren gir levende beskrivelser av våre faglige forfedre og -mødre, både som enkeltpersoner og som miljø. Deres arbeid med seg selv – i læreanalyser, i vennskap og i kjærligheten – har en like naturlig plass i historien som deres faglige og kliniske arbeid. Det er særlig interessant å lese om Harald Schjelderups kamp for å forene en solid akademisk forankring og dybdepsykologi. En arv å ta vare på!

Da Reich kom til Norge, var han en erfaren lærer og psykoanalytiker. Som mange i sin generasjon, var han opptatt av å utvide perspektivet fra symptomet til hele personen, noe han skriver om i *Karakteranalyse*, som ble publisert på den tiden. Terapeutisk hadde Reich et særlig blikk for pasientens motstand. Han påpekte at negativ overføring og motstand er noe vi som terapeuter har tendens til å unngå, og understreket at det er vårt ansvar å jobbe godt med dette, for å kunne hjelpe pasienten. Dette fokuset på å gå inn i det vanskelige, å ikke vike unna, skulle vise seg å komme til nytte også på andre områder: Friis Nilsen trekker en linje fra fokuset på motstand i terapi til det politiske engasjementet blant de norske psykologene. En elegant analyse, som virker selvsagt når man først har fått øye på den. Forfatteren viser tydelig hvordan faget ble en kilde til samfunnsengasjement for den første generasjonen norske psykologer. Det er både tankevekkende og inspirerende lesning. Er det kanskje noe som kreves av oss og vårt fag også i dag, utenfor terapirommene?

Krigen nærmer seg, og det skrur seg stadig mer til for Reich og alle de norske psykoanalytikerne, både faglig og politisk. Som karakteranalytiker har jeg hørt disse historiene før, men det gjør likevel dypt inntrykk å lese om motgangen Reich møtte det siste året i Norge, og om Schjelderup, Waal og de andres mot og handlekraft under krigen. Å få hendelsene fra den tiden beskrevet med sånn detaljrikdom, og med *historikerens* grundighet og etterrettelighet – gjør at jeg kjenner takknemlighet for den jobben forfatteren har gjort med kildene.

Livskreftene

I bokens annen del har Reich måttet reise videre til USA. Det er vanlig å dele Reichs forfatterskap inn i to epoker, den karakteranalytiske og den som er orientert mot livskrefter, det han kaller orgon. En av styrkene til *Du må ikke sove* er imidlertid at den viser kontinuiteten i Reichs tenkning. Friis Nilsen viser at hans søken etter å forstå livskreftene går som en rød tråd gjennom hele hans virke og forfatterskap; fra hans

første artikkel om libido hvor han forsiktig uttrykker støtte til Jungs begrep om en generell livsenergi (taktfullt ovenfor Freud), til forskningen på bionene i Oslo, til hans søken etter en kur for kreft, blant annet gjennom utviklingen av Faraday-buret (ofte kalt orgonskapet), til hans opptatthet av menneskets plass i naturen, og mennesket som natur. Kanskje kan han også sees som en tidlig økoterapeut? Mot slutten av livet gjensker han gårdslivet fra oppveksten i Ukraina på Ranglely i Maine, hvor han tilbringer sine siste år.

I kapitlene om Reichs naturfenomenologi viser forfatteren hvordan Reich er en tidlig eksponent for et syn på helse som ligner de østlige begrepene *chi* og *prana*, og som i dag er en megatrend både kulturelt og innen medisinen, med *holisme* og *embodiment* som nøkkelbegreper. Boken tydeliggjør at Reichs tenkning, hvor også kroppens rike språk har en naturlig plass, har preget den norske psykologitradisjonen helt fra starten, og mer enn vi kanskje har vært klar over. Den viser også at kropporientert psykoterapi, som nå finnes i utallige varianter, ble unnfanget i Oslo da Reich bodde her. Noe å være stolt av!

Når jeg nå selv anvender denne tenkningen i veiledning av psykologer, jobber vi med å nærme oss *det som er*, hva enn det måtte være. Vi etterstreber å jobbe *bottom-up*, og utforsker vanligvis kasus non-verbalt før vi deler anamnestisk informasjon. Vanligvis medfører dette en rikere verbalisering etterpå. Etter å ha lest *Du må ikke sove* blir det tydeligere for meg hvilken idéhistorisk sammenheng jeg selv inngår i, og hvor preget vi er både av Reich som kliniker og menneske, av den fantastiske utviklingen som foregikk i den tidlige psykoanalysen i Wien, og av den utformingen denne tradisjonen fikk her i Norge de første årene. Det er godt å kjenne at man har røtter, å se tydeligere hva slags tre dette er, og å kjenne den grenen man selv sitter på.

Reich forbindes ofte med frigjøring, men når jeg leser bokens skildring av hans livsløp, er det vel så mye en søken etter integrasjon og helhet som slår meg. Kanskje også mot sin egen heling? Reich var på mange måter en *wounded healer*. Friis Nilsen velger i sin bok å tone ned Reichs store traume fra ungdomstiden – tapet av moren da han var 13, og det påfølgende tapet av faren og gården. Jeg tror det er et klokt valg, og at denne nedtoningen lar Reich tre mer frem som *tenker*. Samtidig er det som om en brikke mangler – all den tid også denne delen av hans livserfaring preger hans tenkning på godt og vondt. Men kanskje er det her idéhistorien stopper, og psykologien starter?

Jeg synes likevel forfatteren lykkes oppsiktsvekkende godt med målet om å skrive en helhetlig biografi om Reich. Og kanskje er nettopp denne målsetningen noe av det som har gjort boken så god? Alt kan brukes defensivt, også faget vårt. Derfor trenger vi bøker som dette, som kan skjerpe vår evne til å tenke i helheter, og som kan motvirke vår evige draging mot å idealisere og devaluere, og til å splitte opp i innenfor/utenfor, gal/normal, kropp/sinn. Og vi trenger teorier som Reich sine, som reflekterer og underbygger det at vi er hele og *forbundet*, med oss selv, hverandre, kroppen, jorden og historien.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 60, nummer 5, 2023, side 328-330

ANMELDT AV

Guri Vindegg